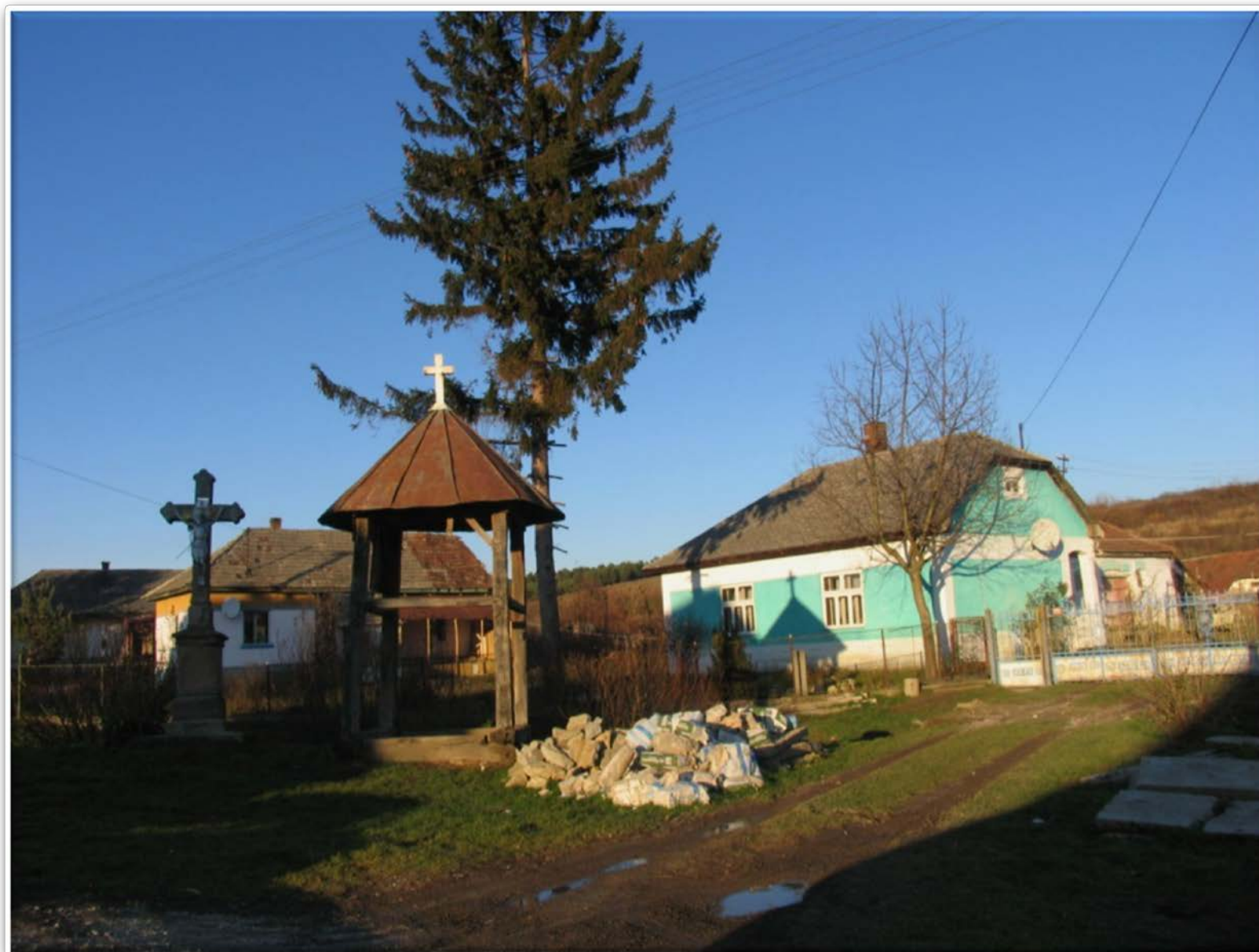

Csenyéte

Településképi Arculati Kézikönyv
2017

2012-2017.....5 év

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, köszöntő
2. A település bemutatása, általános településkép, településkarakter
3. Örökségünk, a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők
4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

1. sz. karakterterület: Belterület

5. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások, építészeti útmutató:
telepítés, terepalakítás, magasság, tetőhajlásszög, tetőforma, szín, tornácok, ajtók, ablakok, homlokzatképzés, anyaghasználat, részletek, kerítések, térfalak, kertek

Közterületek településképi útmutatója – utcák, terek, közparkok, közkertek

6. Jó példák bemutatása: épületek, építészeti részletek (ajtók, ablakok, tornácok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés), kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása,
7. Jó példák bemutatása: sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések

1. Bevezetés, köszöntő

Etnikailag egyedülálló, különleges település a Csereháton Csenyéte. Lakossága **ma már** teljes egészében cigány nemzetiségű. Amikor az Árpád-korban a magyarság „belakta” a Cserehát dombvidékét, gráfszerű településhálózatot alakított ki, a falvakat egymással minden irányban utak kötötték össze. Az első megtelepülések minden bizonnyal a hosszanti patak völgyek mentén történtek, de aztán a völgyek közötti eldugottabb, nehezebben megközelíthető helyeken is megjelentek a falvak. Ilyen volt Csenyéte is, s talán épp ez az eldugottsága eredményezte, hogy a XIX. században itt megjelent cigányság napjainkra teljesen átvette a falut a magyaroktól. A más falvakban általában elkülönülő, s általában a falu szélén lakó nemzetiség itt a teljes falu fölött rendelkezik. **Ritkán megtapasztalható, s ma is zajló folyamat, ahogyan a tradicionálisan más megtelepülési formában élő nemzetiség kialakítja, alakítja életét, ahogyan a saját kultúrája szerint formálja át az épített környezetet, a faluképet.**

Sajnos, ez a folyamat napjainkban olyan nehéz gazdasági helyzetben zajlik, amikor az egész térség nehézségekkel küzd, s ezek a nehézségek halmozottan sújtják a hátrányban lévő Csenyétét. Itt sokszorosan probléma a munkanélküliség, a szegénység, a szolgáltatások hiánya, a modern élet feltételeinek szűkös lehetőségei. A statisztikai adatok alapján elmondhatjuk, hogy az ország legszegényebb településéről van szó. Nem tudni, hova vezet ez a folyamat, de bízunk benne, hogy az évszázadok óta fönnálló Csenyéte a jövőben is otthona tud lenni lakóinak, akik megtalálhatják boldogulásuk útját.

Reményeink szerint, ha csak szerényen is, de a maga eszközeivel hozzájárulhat a helyes út megtalálásához jelen arculati kézikönyv is, amelyet a 2016. évi LXXIV. törvény felhatalmazása és kötelezése révén készítünk, s amelyben szeretnénk megmutatni a csereháti Csenyéte építészeti és környezeti értékeit, meghatározni, azonosítani a település karakterét, annak jellegzetes jegyeit. Ezáltal útmutatóként is szolgálni az itt tervezett építésekhez, a településkép, a környezet alakításához mindenkinek, a település polgárainak, döntéshozóinak, szakembereknek.

2. A település bemutatása, általános településkép, településkarakter

A település bemutatása

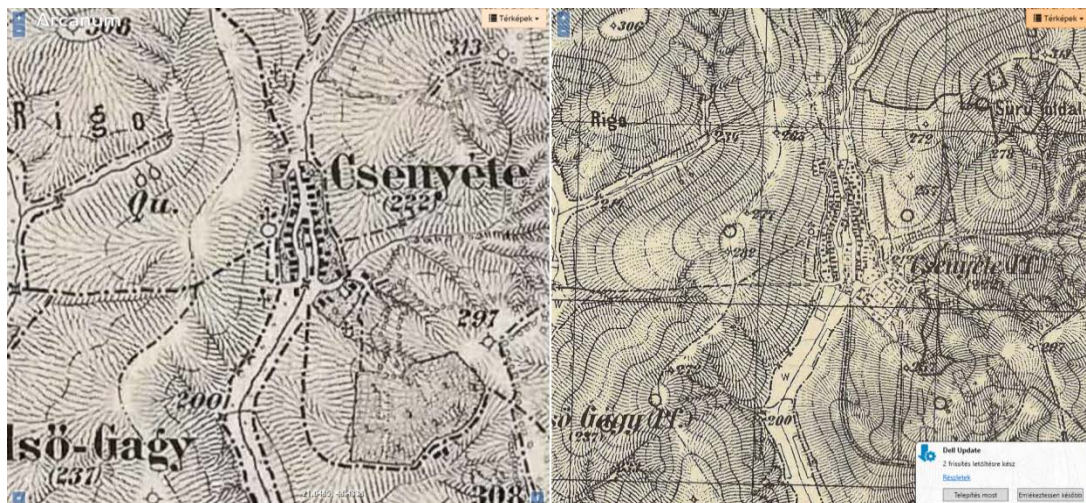
A Cserehát szelíd lankáival, ligetes erdeivel, a dombok és az erdők közt megbújó falvaival, a vidéket elárasztó békességgel és nyugalommal, a csenddel, távol a nagyvilági nyüzsgéstől maga is a csoda. Mintha egy falusi turisztikai prospektus elevenedett volna meg, de ez itt hamisság nélküli valóság. Azonban, amíg az idelátogatóknak föltöltődési, nyaralási, elvonulási lehetőség, addig az itt élőknek a mindennapi valóság, a hétköznapokkal és ünnepnapokkal együtt. A haza, az otthon. Itt szeretnek és szeretnének, itt akarnak élni. A külvilágnak, a társadalomnak és az államnak is felelőssége, hogy itt is megkapják az állampolgárok, ami jár, hogy legalább a külső körülmények ne nehezítsék a megmaradást, az itt élést.

A Cserehát az Északi-középhegység kelet-nyugati irányú láncolatában a Zempléni-hegységet és a Bükköt összekötő dombvidék. Észak-déli viszonylatban a Gömör-Szepesi Érchegység és az Alföld között képez átmenetet. Nagyrészt erdőkkel borított, nevét is a ma is sok helyen megtalálható csertölgyesekről kapta. A Hernád és a Sajó, Bódva folyók völgyei között terül el. A dombvidék átlagos magassága 250-300 m.

A terület Trianon előtt a Kassa központú Abaúj-Torna vármegyéhez, azon belül legnagyobbbrészt a Szepsi székhelyű Csereháti, kisebb részben a Szikszói és a Tornai járáshoz tartozott. A Kárpát-medence egykori közigazgatási egységei a környezeti, domborzati, természeti adottságokhoz igazodóan alakultak ki, így leszögezhető, hogy Trianonnal a térség leszakadt, északra lévő, ma Szlovákiához tartozó természetes központjairól. Észak felé a határ, az ország belseje felé pedig a távolság és a vidék magára hagyása tette elzárttá.

Ahogy a bevezetőben már említettük, Csenyété a csereháti dombok mélyén kialakult irtványtelepülés. Nem átmenő völgyben, hanem a Felsőgagy – Fáj és az Alsógagy – Litka településeket összekötő, dombokon átkapaszkodó „közbenső” utak kereszteződésében települt meg, a Vasonca patak „belső” völgyében. A település tipikus patak völgyi falu, a patak két partján, azzal párhuzamosan futó két utca, féloldali házsorral. Ez a településforma már az első (1763-1787) és a második (1806-1869) katonai felmérés térképein is jól látszik. Azóta mindkét irányban „nyúlt” kissé a település, de lényegében változatlan az eredeti településszerkezet.

A település, *Chenata* alakban, 1243-ban említetik először az oklevelekben. Ismert adat, hogy IV. László király Lőrinc fia Miklós zólyomi ispánnak adta 1279-ben. Egy 1300-as évek elejéről származó oklevélben említésre került az Alsógagyról idevezető út is.

1851-ben Fényes Elek színtiszta magyar, nagyrészt katolikus és református faluként írja le Csenyétét 722 lakossal. *Csenyété, magyar falu, Abauj vgyében, 320 kath., 342 ref., 60 zsidó lak. Ref. anyaszentegyház. Bort természet; legelője szűk; földei trágya után termékenyek. F. u. Darvas József, és más számos nemesek.*

A falunak 1896-ban 77 háza és 417 fő magyar lakosa volt. Ebben az időszakban telepedhettek meg a cigányok is.

Ma a lakosok száma 387 fő, a lakások száma 75 db. (2017-es adat – KSH)

A település közigazgatási területe 9,97 km².

Csenyété község egykor a Csereháti, ma az Encsi járáshoz tartozik.

Általános településkép, településkarakter

A Csenyétét övező táj részben erdős, ligetes, részben művelés alá vont dombvidék.

A falu épített öröksége is alátámasztja a cigányság megtelepedésének idejét. A történelem folyamán a magyar falu épületállománya és így arculata többször is változott. Az egyik ilyen nagy átépülési korszak a XIX-XX. század fordulója, amikor az addig többnyire földfalazatú (vályog, vert, v. tapasztott), szalma-, zsúp-, fa- és egyéb növényeredetű fedéssel ellátott hagyományos háromszatú, tornác nélküli parasztház még változatlan alaprajzi kialakítással, de már jellemzően téglafalazattal, cserépfedéssel és tornáccal újul meg. Azonban, amíg a térség egyéb falvaiban ez az átalakulás szinte a teljes épületállomány tekintetében megtörténik, addig ez Csenyétén csak alig pár házat érint. Csak a Felsőgagyra bejövő út elején lévő 3 darab lakóház (Rákóczi utca 2., 3., 4.) mutatja ezt, vagy legalábbis csak ezek maradtak fent. Ebből viszont az első kettő épp a Csereháton belül ezen a részen (Gagyapáti, Felsőgagy) megjelent sajátos típusú. **Az ilyen épületre az a jellemző,**

hogy az átlagos parasztháznál szélesebb, az utcai fronton a tornác szélességét is elfoglalva két szoba van, a tornác csak a középső (konyhai) szakasz előtt van. Az épület végében lévő istálló egy épületben, egy tető alatt van a lakóházzal, egy egységes épületet alkotva.

Föltehető, hogy elzártsága miatt adta föl könnyebben a magyarság ezt a települést az újonnan beköltöző, a társadalmi rendben szegényebb és nehezebb sorsú etnikumnak. Mindenesetre a többi lakóház megőrizte a korábbi egyszerűbb és szegényesebb formát.

De ezek az épületek is mutatják az egész Cserehátra jellemző füstlikas, utcára merőleges gerincű nyeregtetővel fedett, tornácos parasztház típust. Csak itt a ház és a tornác is egyszerű, díszítetlen. A tornácoszlop, ha falazott, ha fa, egyszerű, négyzet keresztmetszetű.

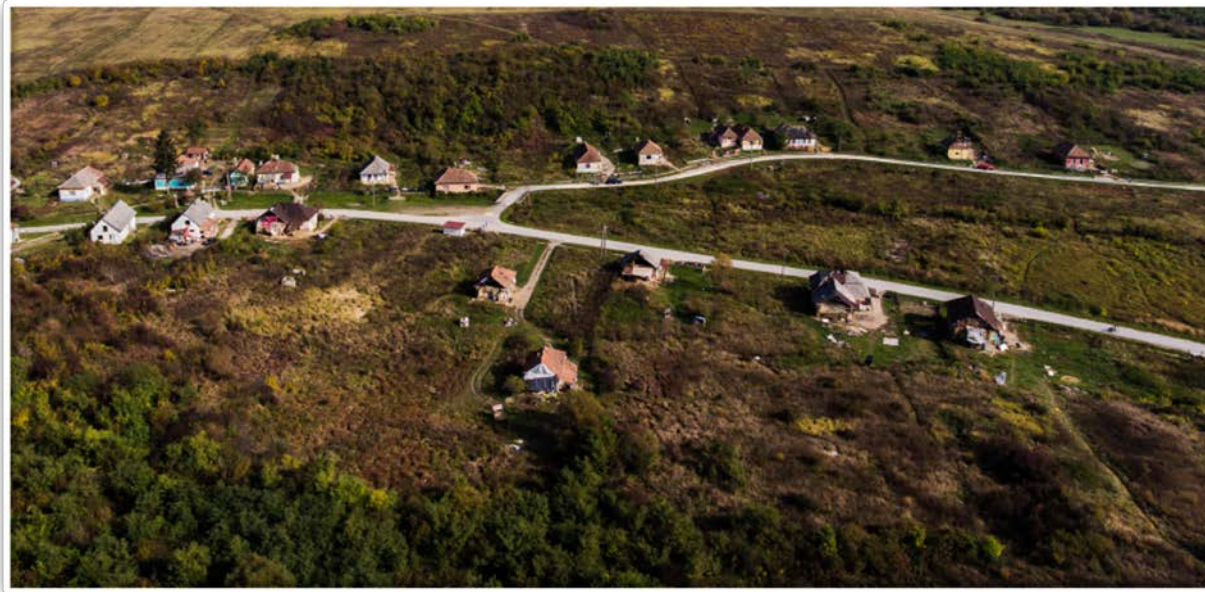
A magyar falu következő két nagy átépülési hulláma, az 1950-60-as évek sáttortetős kockaházai, az újonnan „Kádár-kockáknak” nevezett családi házak, illetve az 1980-as évek emeletes OTP-házai Csenyétét, valószínűsíthetően a lakosság szegénysége okán, nem érintették, így ezekből a településen példát nem találunk. Telepszerű építés sincs.

Ezzel szemben a cigányság elkezdte a saját kultúrájához, saját életformájához alakítani az eredetileg magyar paraszti életformára kialakított falut és épített környezetet.

1.) Eltűntek, eltűnnek a kerítések.

2.) A gazdálkodás visszaszorulásával eltűntek a gazdasági épületek is. Majdnem biztos, hogy korábban a portákon megtalálhatók voltak a lakóházak mögött a gazdasági épületek. A magyar falusi porta hagyományaihoz illően a lakóház folytatásában, hosszanti irányban, illetve hátul keresztbe fordított csűr, pajta zárhatta le az udvart, illetve lehettek nyári konyhák is.

3.) A legszembeütőbb változás azonban az épületek újfajta színezése. A cigány kultúrából eredően az épületek különböző harsány színeket kaptak, s jellemző a folyamatos átfestés. Miután a lakosságnak nincs pénze házaik felújítására, bővítésére, így a viszonylag olcsó átfestéssel alakítja lakóházát.

A hagyományos magyar parasztház cigány jellegzetességű festése érdekes, szürreális megjelenést eredményez.

A különböző harsány színek érdekessé, különlegessé teszik a településképet is, amely a településre bevezető, a dombokról leereszkedő utakról különösen sajátos látványt nyújt.

A beépítési mód általánosan oldalhatáron álló.

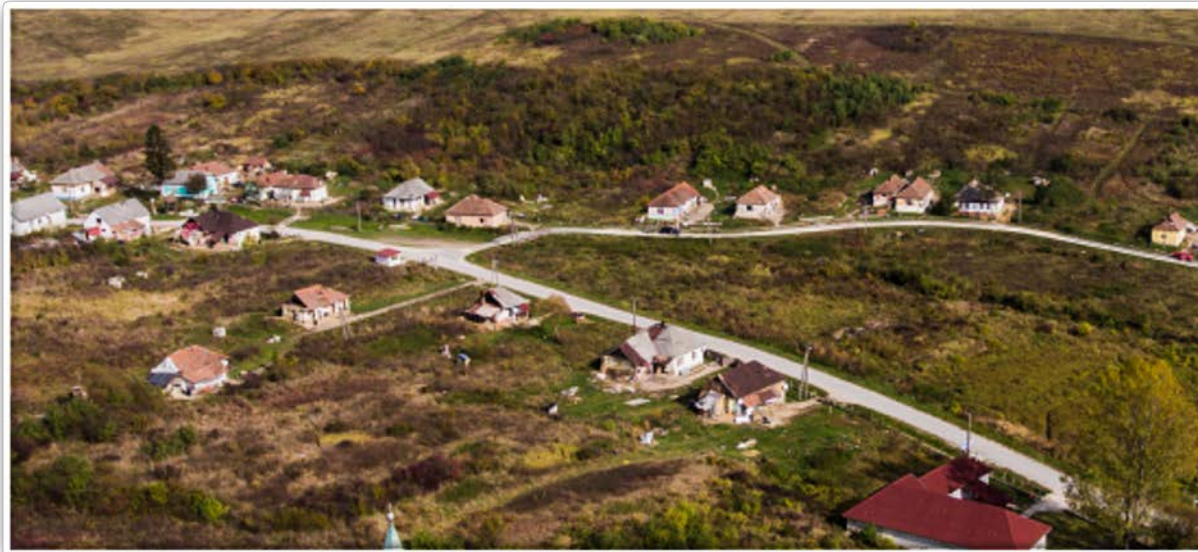
A település jellemzően földszintes, emeletes ház nincs.

Középületek a templomot és a községházát leszámítva nem épültek.

4.) Az utcák nem rendezettek, járda nincs.

5.) A település közepén, az átfolyó pataknak köszönhetően, nagy, szellős teresedés található. Ezek a közterületek azonban általában nem rendezettek, pedig a cigányság kultúrájának megfelelően az átlagosnál intenzívebben használtak.

6.) A vakolat architektúra (vakolt díszítés) nem túlságosan elterjedt, de van néhány eredetileg szépen díszített ház. Feltehetően az igényesség ezen lenyomatainak hatására néhol megjelentek a mai használók törekvéseit tükröző díszítő motívumok, elemek.

3. Örökségünk, a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

Az illetékes örökségvédelmi hatóság adatszolgáltatását nem kaptuk meg, nincs tudomásunk Csenyétén országos örökségvédelem alatt álló értékről.

Csenyéte Község területét érinti a HUAN20002 Rakaca-völgy és oldalvölgyei nevű Natura 2000-es helyszín, mint kiemelt jelentőségű természet megőrzési terület.

Az Országos Területrendezési Terv védelmi övezetei közül a „Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület” övezete érinti Csenyéte teljes közigazgatási területét.

Az Aggteleki Nemzeti Park Csenyétén a következő tájértékeket tartja nyilván:

1.) Harangláb

4 m magas négyszögletes, zárt fatorony. Bádoglemezzel fedett kúp a teteje, az oldala vízszintesen deszkázott, barnára festett, faajtóval. Bal oldalán 3,5 m magas, trifóliumos kőkereszt, fém korpusszal. Zöld léckerítés övezi.

2.) A Vasonca-patak csuszamlásos völgyoldala

Tömegmozgások által létrehozott felszínforma a belterülettől 200 méterre északra, a kivezető földút nyugati oldalán.

3.) Vizenyős mocsárrét

Bokorfüzes, magassásos társulásokkal, nedves láprét kiszáradó maradványa. Tájképileg is meghatározó elem. (hrsz: 042/1, 44, 47)

4.) Kilátás a tornai Alsó-hegyre

Kilátópont, Kavicsos-domb teteje.

5.) Rétegtani szelvény

A Kavicsos-domb ÉK-i lejtőpihenőjén.

6.) Deráziós fülke

Tömegmozgások által létrehozott felszínforma. A belterület É-i határában, a Vasonca-völgy keleti oldalán.

7.) Csuszamlásos völgyoldal

Tömegmozgások által létrehozott felszínforma a belterülettől délre 1 km-re, a Vasonca-völgy nyugati oldalán.

8.) Kilátás a Szár-hegyre és a Vasonca-völgyre

Kilátópont Csenyéte és Felsőgagy közötti úton, az Éles-tető gerincén.

A település hatályos szabályozási terve (Provincia Kft. Miskolc, Soltész Jánosné felelős tervező) területi védelem alá helyezte az egész településen az utcaképet, az építészeti karaktert és a településszerkezetet.

Egyedi helyi védelem alá helyezte a római katolikus templomot (hrsz: 20), a Községházat (Rákóczi utca 14. hrsz: 83) és a Rákóczi utca 43. sz. alatti kőkeresztet (hrsz: 134).

Római katolikus templom

Kőkereszt

Községháza

Fölsorolt hivatalos védettség alatt álló objektumok mellett értéknek tartjuk továbbá a következőket:

Építészeti hagyomány:

Cserehádi füstlikas, tornácos lakóház

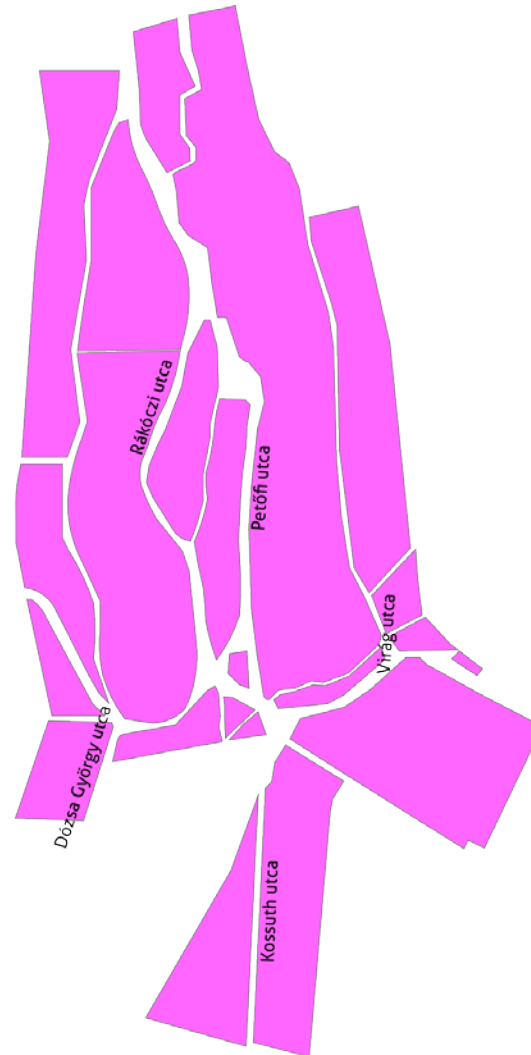
Földszintes, utcára merőleges gerincű, 38 fok körüli tetőlejtésű, oldalhatáronálló beépítési mód

Kistérségi középtornácos lakóház típus

Harsány színkultúra

4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

A település megjelenése egységes, karakterterületeket nem érdemes elkülöníteni.

1. SZ. KARAKTERTERÜLET : HAGYOMÁNYOS FALUSIAS LAKÓTERÜLET

5.

A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások, építészeti útmutató:

telepítés, terepalakítás, magasság, tetőhajlásszög, tetőforma, szín, tornácok, ajtók, ablakok, homlokzatképzés, anyaghasználat, részletek, kerítések, térfalak, kertek

Általánosságban

A település fentebb már bemutatott, egyedi és különleges utat jár be az arculat formálása terén, amelynek végeredménye nehezen megjósolható. Ehhez párosul a nagyfokú szegénység, s az épületállomány nagyon rossz, hosszútávon nem megtartható állapota. Ennek megfelelően nehezen meghatározható a település jövőképe, s így nincs mihez igazítani egyelőre az építészeti jövőképet. Megítélésünk szerint egyelőre legfontosabb lenne az épületek állagvédelme, mivel jellemző módon a házak épületszerkezeti-tartószerkezeti szempontból kritikus állapotban vannak, és ha nem történik pozitív elmozdulás a mai helyzetből, a falu építészeti értelemben eltűnhet.

Ma a település a főntebb már szintén taglalt érdekesen vegyes (hagyományos magyar és mai cigány) arculatot mutatja, amelynek a jellegzetességei tetten érhetőek, jövőképe bizonytalan. Javasolt a jellegzetességek őrzése, de a rossz állapot miatt az épületek fizikai valójukban nem megőrizhetőek.

Javasolt a falusias jelleg megőrzése. Valószínűleg előnyben kell létesíteni az utcára merőleges gerincű, füstlikas, vagy kontyolt oldalhatáron álló beépítési módot, de egy központi elképzelés mellett másféle, az itteni lakosság kultúrájához másképp igazodó beépítési mód is elképzelhető.

A lakóépületek inkább földszintesek legyenek, a tetőterek beépíthetőek. A tetőnél általában a 38 fok körüli lejtésű javallott.

Javasolt tornác létesítése.

Amennyiben lehetőség nyílna rá, a középületek lehetőleg magas minőségben készüljenek, rangjukhoz méltó domináns középület jelleggel.

Az épületek színezésére továbbra is javasoljuk a helyi igényeket tükröző és a cigány életérzést kifejező harsány színek alkalmazását.

Közterületek településképi útmutatója – utcák, terek, közparkok, közkertek

A közterek megújítását javasoljuk egységes tervek alapján. Szerencsés lenne a lakosság bevonása, a bevonás módjának megtalálása a tervezésbe, kivitelezésbe.

Külterületeken is kerüljük a rikító színeket. Az épületek körül fásítás legyen.

Javasolt az útszegélyezések, padkák rendbetétele, az árokpartok növényesítése, virágosítása.

Területi védelmet és meghatározó területbe sorolást a településen nem javasolunk.

Egyedi helyi védelemre javasoljuk a következőket.

Harangláb

Rákóczi utca 2. lakóház

Rákóczi utca 3. lakóház

Látványvédelem:

a táj az egész közigazgatási területen

6. Jó példák bemutatása

6.1.) Település jelleg, arculat:

Mivel ez a település évtizedek során már elveszítette „eredeti” csereháti karakterét és a népességcsere folytán egy teljesen új, sajátos terület-, település-, telek- és épülethasználati, épületszínezési kultúra jelent meg, ezért inkább olyan példákat kerestünk, amelyek ehhez a változáshoz, folyamathoz nyújthatnak informális segítséget, hasonló felfogásban működtetett, használt vagy megépített példák bemutatásával, „fölvillantásával”. A mai Csenyété építészeti megjelenésére – a harsány, élénk, vibráló színek használata mellett- elsősorban a szabályozatlanság, a szabálytalanság az esetlegesség a jellemző, amelyet a falut körülölelő zöld lankák látványa old fel, illetve foglal egységbe. Hasonlóan erős színhasználatra nemcsak a szegényebb Távol-keleti országokban, Afrikában és Mexikóban találunk példákat;

...de az északi , napfényben szegényebb országokban (pl. Norvégia) tudatosan , építészeti koncepcióval létrehozott lakó együttesek formájában is...

És van, ahol a már-már sterilen egyszínű és unalmas „településképet” művészek gondolatai szerint újítják meg, színezik át!

6.2.) A jellemzően cigányok lakta település részekben és falvakban látható, hogy a romák intenzív „közösségi életet” élnek, napjaik jelentős részét az udvaron, az utcán természetes környezetben töltik, csoportokba verődve beszélgetnek, játszanak stb... Ennek a közösségi létnek érdemes lenne jól lehatárolt tereket, épületeket /építményeket biztosítani, ahol a véletlenszerű találkozások, időtöltések mellett értékes tevékenységet, igényesebb szórakozást (rendezvényeket), vagy akár szakmai képzéseket is lehet folytatni. Egy ilyen magyarországi (Szolnok) kísérletet is bemutatunk a mellékelt anyagban.

Roma Községi Ház, Szolnok - Szécsi Zsuzsanna diplomaterve 2012
/építészfórum.hu/

„Fontosnak tartom a helybeliek bevonását már az építkezés megkezdése előtt, mert ez az egyetlen mód arra, hogy a kész házat később megbecsüljék, és igazán a magukénak érezzék. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kitöltő falazatként beépítendő vályogot ők készítik a helyszínen. Ezután az építkezésben is részt vehetnek, hisz a férfiak többsége egyébként is az építőiparban próbál szerencsét, kőművesként, munkásként, segédmunkásként dolgoznak.”

„A ház a telepen élő mintegy 120 embernek nyújt szabadidős elfoglaltságot és ad helyet összejöveteleiknek. Mivel a közösség több mint 80%-a nem rendelkezik állandó jövedelemmel és többségük már évek óta nem talál munkahelyet, ezért ezen a téren is mindenképpen változásra, segítségre van szükség. Erre szolgál a

„munkahely” épület. A munkanélküliség nem csak a telepen élők problémája, ezért ez a ház a telepen kívül élőknek is szól, ezzel is oldva az elszigeteltséget, a távolságot cigány és nem cigány között.”

„Négy különálló épületről van szó, amelyeket egységes pergolarendszer köt össze. A létesítmény megközelítése elsősorban a Hangya utcáról történik. Itt található a főbejárat, viszont a cigány szokások és sajátosságok miatt fontosnak tartottam, hogy ne vegye körbe kerítés az épületet, ezért a négy kis, pergolával fedett „udvar” nem zártam le. Innen is be lehet jutni a belső udvarra, ahonnan az egyes épületek bejáratai nyílnak.”

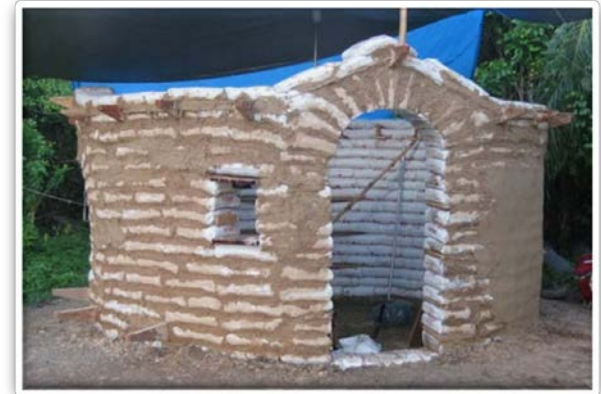

6.3.) Érzékelhető, hogy a házak jelentős mértékben lepusztultak, épület-és tartószerkezeti értelemben meggyengültek, helyenként életveszélyes állapotban vannak. Rövidesen számtalan lakóház használhatatlanná válik s nem lesz fedél az emberek feje fölött. Ugyanakkor ismert tény, hogy ez a környék az ország egyik legszegényebb vidéke, így új, modern, drága építőanyagokból épített házak megvalósítására semmi esély nincs-önerőből. Ezért kerestünk olyan „építéstechnológiákat”, melyek helyben beszerezhető (kitermelhető, előállítható, begyűjthető) anyagokra épülnek és elsősorban az építető aktív közreműködését, különösebb szakértelem nélküli munkáját igénylik. Számos ilyen kísérletezés folyik a világban, mi ebből kettőt említünk meg; a szalmabálás építkezést és a földzsákos falszerkezetű (szupervályog) házakat.

A.) SZALMAHÁZ

B.) FÖLDZSÁKOS (SZUPERVÁLYOG) HÁZÉPÍTÉS

Forrás:

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára 1983.

<https://hu.wikipedia.org>

mapire.eu

Magyarország városai és vármegyéi I. kötet: Abaúj-Torna vármegye és Kassa (Apolló Rt. Budapest 1896)

Népi építészet a Kárpát-medence északkeleti térségében (Miskolc-Szentendre 1989)

Balassa M. Iván: A parasztház története a Felföldön (Miskolc 1994)

Fényes Elek: Magyarország Geographiai Szótára (Pest 1851)

Sárközy Sebestyén - Nováki Gyula: A történeti Abaúj-Torna megye várai (Az őskortól a kuruc korig)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye falvainak táji, építészeti arculatvizsgálata (Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar Építészettörténeti és Elméleti Intézet, 1993)

Készítette:

Csenyéte Község Önkormányzata

Krasznokvajdai Közös Önkormányzati Hivatal

Polgármester: Kéri Zoltánné

Jegyző: Dr. Kerékgyártó Judit

3821 Krasznokvajda, Scholtz Albin tér 3.

Telefon: +3646458116

E-mail: hivatal@krasznokvajda.hu

Készítette: Szunyogh László és Taba Benő

Települési főépítész: Taba Benő

Design: Tari László

Fényképek: Taba Benő

Légifotók: Tóth Dávid